

NEW YORK'UN 'BAŞKA BİR DÜNYA'YLA İMTİHANI:

New York'ta nitelikli Ortadoğu filmlerini 4-10 Kasım tarihlerinde seyirciyle buluşturan **CinemaEast Film Festivali**, Altyazı'nın ikinci kez işbirliğine gittiği ArteEast'in bir ürünü. Festivalin zengin ve nitelikli içeriğini dergimizin New York'taki ekibi değerlendiriyor.

CinemaEast, Ortadoğu Sineması ve Altyazı

■ zeynep dadak

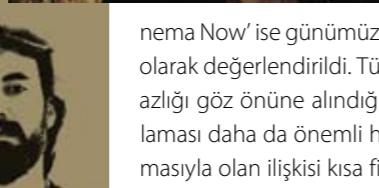
CinemaEast Festival küratörü Rasha Salti'yle 2005 yılında 1. CinemaEast Film Festivali sırasında bir röportaj yapmıştık. İki yılda bir düzenlenen CinemaEast, ABD'de Ortadoğu sanat ve kültürünü yaymayı amaçlayan sivil toplum örgütü ArteEast'in bir etkinliği. O zaman, Salti'yle günümüz New York'unda böyle bir festival düzenlemenin gereği üzerine konuşurken, ilk olarak New York ve ABD'de Ortadoğu filmlerine duyulan ilgiden, ikinci olarak da katılımcılar arasında kurulabilecek duygusal ve ekonomik işbirliğinin sonuçlarından bahsetmiştik. Salti, Ortadoğu sineması diye genel bir kategoriden söz edebileceğimizi, ancak bunu yaparken dikkatli olunması gerektiğini söylemiş, Avrupa-Amerikan merkezli coğrafya yazımına gönderme yaparak, "nerenin ortası, nerenin doğusu?" diye sormuştu. Özellikle kendini Ortadoğu'dan ziyade hayali bir 'Bati'nin parçası olarak tanımlayan Türkiye'de üretilen filmlerin, ABD'de düzenlenen Ortadoğu

Filmleri Festivali'nin parçası olup olmadığı mizahi bir sohbet konusuydu. Salti'nin "Türk bisküvilerini yemeye devam ettiğimiz süreç filmlerini de izlemeliyiz," diye özetlediği durum, iki ayrı şeye işaret ediyor. Birincisi politika uzmanları ve çeşitli devlet kurumları tarafından tanımlanan bir bölgedeki kültür üretiminin, görünenden çok daha karmaşık bir yapıya sahip olduğu. Bu anlamda Türkiye'nin tarihi de bu bölgeye hem ekonomik hem de organik olarak bağlı. İkincisiyse Lübnan ve Suriye'den Cezayir'e, bu ülkelerin diasporalarından Türkiye'ye uzanan geniş bir coğrafyadan gelen filmlerin, CinemaEast başlığı altında sunulmasının bir strateji olarak görülmesi gerekliliği. Bu gereklilik ilk festivalin üzerinden iki yıl geçtikten sonra daha da anlamlı görünüyor. İsrail'in Lübnan'ı vurmasından bir buçuk yıl sonra, Irak işgalinin beşinci yılının yaklaştığı ve ABD'nin "teröre karşı" savaşı bağlamında bütün Ortadoğu'nun "öncelikli saldırı" alanı haline geldiği bir zamanda, filmlerin birlikteliği bir tür dayanışma ruhu oluşturuyor. Elbette bu varsayım, filmlerin estetik değerlerini görmemizi engelleyecek bir ideolojik

bağlılık anlamına gelmiyor. Tam tersine, festivaldeki filmlerin asıl başarısı propaganda yapmak yerine, savaş bölgesinde ya da civarındaki günlük hayatın zenginliğine dair bir panorama sunuyor olmalarında saklı. Salti'nin bu seneki festival kataloğu için yazdığı gibi, "Sinema sinemadır, alternatif bir haber yayma aracı, araştırmacı gazetecilik, sosyoloji,

antropoloji ya da siyasal bilim değildir. Bugün bu bölgeden çıkan yönetmenler, kendilerinden ilk elde beklenen bir didaktizme kapılmak yerine, daha yaratıcı, şairane ve yenilikçi filmler üretiyorlar. Buna sevgiyle verilen kolektif emek diyoruz. Bu festival de bu emeğin bir parçası olarak görülmeli."

Bu emeği vermeye gönüllü olan Altyazı ve ArteEast'in işbirliği iki yıl önceki röportajdan sonra bir tür resmiyet kazandı. Bu süreçte Altyazı, ilk iki İngilizce yayını ArteEast'in desteğiyle üretti. Bunların ilki geçtiğimiz Eylül ayında New York Lincoln Center'da gerçekleştirilen Zeki Demirkubuz retrospektifi için hazırlanan kitap/katalogdu. Enis Köstepen'le birlikte derlediğimiz 'Mental Minefields: The Dark Tales of Zeki Demirkubuz' isimli kitapta Altyazı yazarları tarafından, Zeki Demirkubuz sineması ve filmleri üzerine yazılmış yeni yazıların yanı sıra Demirkubuz'la yapılmış kapsamlı bir röportaj da yer aldı. New York

Türk Filmleri Festivali'ni de düzenleyen Moon and Stars Project ve özellikle kurumun fahri başkanı Nur Emirgil'in katkılarıyla gerçekleşen etkinliğe, Zeki Demirkubuz da katıldı. Bu etkinlik, sinema dergileri, kültür-sanat kuruluşları ve sinemacıların beraberce dahil oldukları ve film kültürüne katkı sağlayacak yeni projelere örnek teşkil ediyordu.

Altyazı ve ArteEast'in ikinci işbirliğinin sonucu olarak geçtiğimiz CinemaEast Film Festivali sırasında sunulan, Övgü Gökçe tarafından derlenen, içeriği yine Altyazı yazarları tarafından hazırlanan 'Turkish Cinema Now' ise günümüz Türk sineması üzerine önemli bir belge olarak değerlendirildi. Türk sineması üzerine İngilizce yayınların azlığı göz önüne alındığında, bu tür bir yayının yeri ve zamanlaması daha da önemli hale geliyor. Bu yılki festivalin Türk sinemasıyla olan ilişkisi kısa filmlerle sınırlı olsa da, festival boyunca kitapçığa gösterilen ilgi, bu işbirliğinin devamı yönündeki talebe dair önemli bir ipucu oluşturuyor. Yapımcılar, yönetmenler, organizatörler ve sinema yazarları arasında festivalde kurulan ilişkiler ağının, ABD dışında da sürdürülebilmesi bu anlamda öncelikli hedeflerden biri olarak düşünülebilir. Bu açıdan bir sonraki adım belki de, benzer bir film seçkisini Türkiye'de sunmak olacaktır. ■

2007 CINEMA EAST FİLM FESTİVALİ

Belgesellerin Ağırlığı...

■ alisa lebow, zeynep dadak, enis köstepen

Sadece belgesellere adanmamış bir festivalin, belgesel filmlere bu denli yer verdiği enderdir. Bu yılki CinemaEast seçkinde kurmaca filmlerden daha fazla belgesel yer aldı ve bunların çoğu nitelikli filmlerdi. Belgeselin kurmacaya olan bu üstünlüğünün, Ortadoğu'daki birçok ülkenin içinde bulunduğu, sürmekte olan savaş ve işgal koşullarına bağlanması yanlış olur. Seçkide bu hatalı beklentiye cevap veren bazı filmler olmakla birlikte, genel olarak yalnızca savaş muhabirliği yapan belgesellere yer verilmişti. Savaş ve işgale değinen filmlerinse bunu yapma biçimleri hiç bir şekilde 'kör gözüm parmağına' değil, bilakis oldukça dolaylı ve şiirseli. Bu tür belgesellerin kilit örneklerinden biri e-mektuplar aracılığıyla yürüyen *Ist'imariyah: Windward between Naples and Baghdad* (2006) adlı film. İtalyan yönetmen Michelangelo Severgnini'nin filmi Napoli'de korsan yayın yapan bir radyo DJ'yle Amerikan işgalinin sona ermesi için Irak direnişine katılmaya karar veren Suriyeli arkadaşının mektuplar sayesinde kurdukları dostluğu anlatıyor. Arapçada 'sömürgecilik' anlamına gelen *Ist'imariyah*, sömürgecilik kavramına geçmişte kalmış bir olgu olarak bakmadığı gibi, sömürgeciliği yalnızca Suriye, Lübnan ve Irak'taki güç çatışması üzerinden de anlatmıyor. Yönetmen, Ortadoğu'nun Akdeniz kıyısındaki şehirleriyle Napoli arasında kurduğu anlamsal ve görsel paralellik aracı

Festivaldeki filmlerin asıl başarısı propaganda yapmak yerine, savaş bölgesinde ya da civarındaki günlük hayatın zenginliğine dair bir panorama sunuyor olmalarında saklı.

lığıyla, sömürgeciliği aynı denize kıyısı olan ülkeler üzerinden çıktığı yere, yani Avrupa'ya geri bağlıyor.

İşgal konusunu daha da incelikli ve nüanslı bir biçimde ele alan bir diğer film, Filistinli bir ailenin hikâyesini anlatan *Al-Sateh'ti* (*The Roof*, 2006). Dünyeviliğin sıradanlığına dair sessiz ve sevgi dolu bir film olan *Al-Sateh*, önlenemez bir şekilde yavaş yavaş İsrail yayılcılığına teslim olan Jaffa'daki kırılmalı yerel ekonomik dengelerin ve dinginliği tehdit altındaki ev içlerinin günlük rutinlerini ele alıyor. (Tel Aviv'in güneyindeki Jaffa bölgesi, İsrail'in 1948'de çizilen sınırları içinde yer alıyor.) Filmin unutulmaz sahnelerinden biri, buldozerin kısmen yıktığı evdeki kederli kadının, filmle aramızdaki hayali duvarı yıkarcasına, duvarları olmayan yatak odasında konuştuğu sahne. Sabir ve bilgelikle çekildiği belli olan filmin görsel güzelliği ve günlük rutinlerin detayları konusunda gösterdiği titizlik, filmin yönetmeni Al Jafari üzerindeki etkisi açıkça görülen, Filistinli yönetmen Elia Suleiman'ın tarzını hatırlatıyor.

Filistin-İsrail meselesi belgesel seçkisinin odağında yer almasa da, İsraili Ori Kleiner tarafından İsrail'de çekilmiş olan *Mukarim* (*Recognized*, 2007) de dikkate değer bir film. Film, İsrail Hükümeti'nin, ülkenin güneyindeki göçebe Bedevi cemaatini topluca yersizleştirme konusunda harcadığı ısrarcı çabayı anlatıyor. Büyük ölçüde gözleme dayanan *Mukarim*, hikâyesini anlattığı kişilerin günlük hayatının ritmine ve ahengine kendini bırakıyor; bu ahenk, Bedevileri atalarından miras topraklardan sürmeye kararlı çeşitli İsrail kurumları tarafından sürekli sekteye uğratılsa da... Film boyunca beş ana karakterle yapılan röportajlarda genellikle kötü muamele ve taciz hikâyeleri anlatılıyor. Sonunda 'Bedevi Hakları' diye bir hareketin var olduğunu öğreniyoruz ve bu hareketin en tanınan siması, inatçı ve

karizmatik Nur El-Ukbi, *Mukarim*'in de baş karakterine dönüşüyor.

İran dışında yaşayan sinemaseverler için, İran sineması deyince, akla genelde Yeni Gerçekçi gelenekle özdeşleşmiş Abbas Kiarostami, Muhsin Makhmalbaf ve ailesi ya da Cafer Panahi gibi isimler geliyor. Ülkede yapılan belgeseller hakkında daha az şey biliyoruz. İlginçtir ki, nasıl yukarıda adı geçen yönetmenlerin kurmaca filmleri belgesel hissiyatına yaklaşıyorsa, Massoud Bakhshi'nin yeni belgeseli *Tehran Anar Nadarad* (*Tehran Has No More Pomegranates*, 2007) da bir o kadar kurmaca türüne yakın duruyor. Nasıl bildiğimiz İran filmleri kırsal bölgelerde geçen yavaş ritimli filmlerse, *Tehran* da tam tersine gösterişli bir şehir

filmi. Mimari yapı ve şehrin mutenalaştırılma sürecinden trafik ve temizliğe, Tahran'daki çarpık koşulları inceleyen ve itinayla kaleme alınmış filmin yönetmeni, izlediğimiz filmi sanki tamamlamayı beceremediği bir kurmaca film gibi kurgulamış. Bu numaraya inanmak, filmin her sahneye ayrı ayrı gösterdiği özeni gördükçe gittikçe zorlaşıyor. *Tehran Anar Nadarad* yönetmenin doğduğu şehre, bütün kusurlarına rağmen duyduğu hayranlığı mizahi bir dille anlattığı bir övgü niteliğinde.

Tehran Anar Nadarad

miş. Film, iç içe ördüğü sembolik hikâyeler aracılığıyla, Şam'ın gündelik hayatını bütün doğallığıyla gözler önüne seriyor. Bir mimari proje yarışmasından Kuran kursuna, Suriye kraliyetinin babasının yerini alması beklenen ancak genç yaşta ölen veliahtı Basil Esad'ın at tutkusundan, muhalif bir entelektüelle yapılan röportaja uzanan bu parçalar, hem sıradan hem olağanüstü olmayı başarıyor. Ancak ilginçtir ki, yönetmenlerin film sonrasında, her an ABD ya da İsrail'in saldırısına maruz kalabileceğini düşünerek yaşayan, üstelik kendi içinde oldukça totaliter bir yapıya sahip olan Suriye'de, Amerikalı olarak film çekmenin zorluklarına dair anlattıkları şeyler filme yansımıyor. Bu, küçük ama önemli bir nokta. Tıpkı Ortadoğu'da film yapan yönetmenlerin yalnızca acı hikâyeleri anlatmak zorunda olmamaları gibi, Ortadoğu'nun hikâyesini anlatmak isteyen dışarıdakiler de bunu ille kendi yabancılıkları üzerinden anlatmak zorunda değiller. Bu anlamda, *We Will Live to See These Things* hem belgesel biçiminin zenginliğine, hem de kendi dünyamız dışındaki dünyaya karşı tutumumuza dair çok şey söylüyor.

ve kurmaca filmler...

Bu yılki CinemaEast'te yedi uzun metrajlı kurmaca film gösterildi.¹ Genç bağımsız yönetmenlere ve büyük uluslararası festivaller ağına girmemiş filmlere öncelik veren CinemaEast, seçtiği filmlerin Kuzey Amerika'da daha önce gösterim şansı bulmamış olmasına da dikkat ediyor. Bu sebeple bazı ülke sinemalarının yaratmış olduğu beklentilerin dışında filmlerle karşılaşılabilir. Mesela festivaldeki İran filmi *Khoon Bazi* (*Mainline*, 2006) de yine İran sineması kategorisinde görmeye alışmadığımız filmlerdendi: Tahran'da yaşayan üst sınıf boşanmış bir anne-babanın kızı olan Sara, nişanlı Toronto'dan dönmeden önce uyuşturucu bağımlılığından kurtulmak zorundadır. Eroin bağımlısı bir gelin olamaz! Neredeyse siyah-beyazlaşan pastel renklerle çekilmiş, yer yer çok hızlı kurgulanmış sahneleri ve hareketli omuz kamerasıyla *Khoon Bazi*, 'bağımlılık

We Will Live to See These Things

Bir başka istisnai İran filmi, *Mukarim*'le birlikte gösterilen *POW57187*'ydi. Bu rahatsız edici film, İran-İrak Savaşı sırasında yakalanan bir adamın neredeyse gerçeküstü sayılabilecek hikâyesini anlatıyor. Bu kişi serbest bırakıldıktan sonra da İran'daki tutuklu bulunduğu hapisanede kalmaya devam ediyor ve bu süreçte bu korkunç mekânı, elleriyle yaptığı sanat eserleriyle doldurarak anılarla dolu bir müzeye dönüştürüyor.

Nadia Kamel'in *Salata Baladi*'si (*Salade Maison*, 2007) indirgemeci açıklamaların, süregiden bir din savaşını açıklamakta kullanıldığı bir dönemde, Müslüman Arap kimliğini sorguluyor. Filmde, Kamel'in genç yeğeni, büyükannesinin karmaşık kökenlerini öğreniyor: Biraz Yahudi, biraz Hıristiyan, biraz Müslüman, yılların feministi ve komünisti. Bu durumu daha da karmaşık hale getirecek şekilde, Kamel'in ailesi, önce İtalya'daki Hıristiyan akrabalarını, sonra da İsrail'deki Yahudi akrabalarını ziyarete gidiyor. Ünlü yönetmen Yusuf Şahin'in uzun süre asistanlığını yapan Kamel'in çeşitlilik ve hoşgörü üzerine söylemek istedikleri, filmin yapıldığı Mısır'da hem resmi yetkililer hem de aydınlar düzeyinde bir karışıklık yaratmayı başarmış. Aslında açık şekilde tartışma yaratmak gibi bir amacı olmasa da bu mütevazı, renkli ve keyifli birinci şahıs filmi, dünyayı siyah-beyaz görenleri kızdırma potansiyeli taşıyor.

Çekildiği ülkede gösterildiğinde tartışma yaratan bir başka film de Amerikalı Julia Meltzer ve David Thorne tarafından Şam'da çekilen *We Will Live to See These Things* (2007). Beş parçadan oluşan bu deneysel belgesel, bir yılı aşkın bir sürede tamamlan-

Festivalde, İran'dan Fas'a uzanan bir coğrafyada genç nesillerin paylaştıkları gelecek hayalleri ya da hayalsizlikleri ortak bir tema olarak ortaya çıkıyor.

Senin Yerine Roma

filmleri' türüne daha yakın duruyordu.

CinemaEast için kemikleşmiş festival izleyicisinin beklentilerini kırmak kadar filmlerin geldikleri yerlerdeki sinema kültürü içindeki rolü de filmlerin seçiminde önemli bir etken. Festivalin açılış filmi *Talfza Jaya* (*The TV is Coming*, 2006) bu açıdan çok önemliydi. Filmin hikâyesini, sömürgeciliğin dünyaya armağanı olan 'Üçüncü Dünya' kategorisine dahil edilen ülkelerde görmeye alıştığımız bir türün parçası olarak düşünmek mümkün. Batıdan ya da ülkenin merkezinden taşraya bir heyet gelir ve yerel siyasetçiler köylerinin ne kadar modern, gelişmiş, kültürlü olduğunu göstermek için hummalı bir telaşa girerler. Moncef Dhoub'in yönettiği filmde de bir Alman belgesel ekibinin Tunus'taki bir köye çekim için geleceği duyulunca, köyün önde gelenleri -her biri Tunus'un politik taraflarının vücut bulmuş hali; İslamcı, devrimci, laik-feminist, hükümet yanlısı- bir karşılama hazırlığına giriyorlar. Fakat gün gelip de Alman ekip köye vardığında, ekibin köydeki insan yaşamı değil Kuzey Afrika akrepleri üzerine bir belgesel için çalıştıkları ortaya çıkınca tüm hazırlıklar boşa gidiyor. Hayal edilen Batı bakışı için kültür icra etmenin nafilleliği üzerine çok keskin bir hiciv olan filmin macerası da en az kendisi kadar önemli. Film yapımından sonra Tunus'ta dağıtım şansı bulamıyor. Bunun üzerine yönetmen filmini alıp Tunus kırsalını gezerek orada gösterimler düzenliyor. Filminin masraflarını bu turneden çıkarmakla kalmayıp, para da kazanan yönetmen, insanların kendileriyle ilgili bir filmi sinemada izlemek için bilet parası vermeye hazır olduklarını, televizyonun hükmünü kabullenmemenin gerektiğini herkese bir kez daha gösteriyor.

Talfza Jaya

Belgesel ve kurmaca seçkilerine genel olarak bakıldığında, festivalin özellikle kariyerinin başındaki yönetmenlere yer vermeye çalışması konusunda İran'dan Fas'a uzanan bir coğrafyada genç nesillerin paylaştıkları gelecek hayalleri ya da hayalsizlikleri ortak bir tema olarak ortaya çıkıyordu. Ortadaki soru belki şöyle bir şeydi: Geçmişin ağırlığını unutmamanın bir türlü mümkün olmadığı bu coğrafyada neler umulabilir? İstanbul Film Festivali'nde de gösterilen Cezayir filmi *Senin Yerine Roma* (*Roma Wa La'n Touma*, 2006) Avrupa'ya gidebilmek için insan kaçakçılığı yapan çeteyi bulmaya giden iki sevgilinin yeni bir gelecek kurabilmek için verdikleri çabayı anlatıyordu. Bu filmde de var olan ve festivalde *Istimariyah*, *Salade Maison* gibi belgesellerde de öne çıkan bir tema da Akdeniz'i sinemada nasıl hayal ettiğimizdi. Filmlerin gösterdiği bir şey esasında Ortadoğu kategorisinden çok Akdeniz'i paylaşıyor olmanın hem kolonyel geçmiş hem de bugün bölgede umut kapısı olan yolculukları beraber düşünmek için ne kadar önemli

olduğuna işaret ediyordu. Sinemadaki neşeli şirin Akdeniz kasabası hayali yerine Ortadoğu'dan Akdeniz'e bakan bir Akdeniz sinemasını öne çıkarıyordu. ■

not:

¹ Esasında festivalin el ilanında yer alan sekizinci film Altyazı'nın sunmayı seçtiği Ümit Ünal'ın *Ara*'sıydı. Fakat filmin ses miksajı festivale yetişmeyince Ümit Ünal filmini son anda festivalden çekti. Böylece CinemaEast'ın uzun metraj kurmaca kısmına Türkiye'den katılan olmadı. Bu sene geçen festivalin aksine belgesel bölümünde de Türkiye'den seçilen film yoktu. Kısa filmler arasındaysa Umur Aral'ın *Çarpışma*'sı, Emin Alper'in *Rifat*'i, Faysal Sosyal'in *Annem Olduğum Gün*'ü ve Belma Baş'ın *Poyraz*'ı gösterildi.